Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti *Musiqi elmi, mədəniyyəti və təhsilinin aktual problemləri* №1, 2025, **s. 66-72**
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет *Актуальные проблемы музыкальной науки, культуры и образования* №1, 2025, **с. 66-72**
Azerbaijan State Pedagogical University *Actual problems of the science, culture and education of music* №1, 2025, **p. 66-72**

UOT 78.072.2

C.F.Cəfərova
konsertmeyster
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68
e-mail: t.jafarov134@mail.com

KONSERTMEYSTER FƏALİYYƏTİNİN SPESİFİKASI

Açar sözlər: *konsertmeyster, yaradıcılıq, pedaqoq, musiqi ustalığı, mədəniyyət*

Məqalədə konsertmeyster fəaliyyətinin spesifik xüsusiyyətləri, həmçinin onun bilik, bacarıq və qabiliyyətləri təhlil olunur. Burada qeyd olunur ki, konsertmeysterlik musiqiçilər arasında peşəkar fəaliyyətin ən mürəkkəb növlərindən biri olmaqla yanaşı, musiqi yaradıcılığının ən çətin növlərindən də biri hesab olunur. Konsertmeysterin fəaliyyəti yaradıcı, pedaqoji və psixoloji funksiyaları özündə birləşdirir. Heç də hər pianoçu müşayiət etməyi bacarmır. Eləcə də yaxşı konsertmeyster olmaq üçün pianoçu aşağıdakı keyfiyyətlərə malik olmalıdır: həm əla texnikaya, həm də incə musiqi duyumuna, zövqünə. Pis pianoçu heç vaxt yaxşı müşayiətçi olmayacaq. Lakin yaxşı pianoçu da ansambl münasibətlərinin qanunlarına yiyələnməyincə, partnyora qarşı həssaslıq inkişaf etdirməyincə, solistlərin və müşayiətin partiyalarının ayrılmazlığını və qarşılıqlı təsirini hiss etmədikcə, müşayiətdə yüksək nəticələr əldə edə bilməz. Məqalənin sonunda belə nəticəyə gəlinir ki, konsertmeysterə məsuliyyətli bir vəzifə həvalə olunur – öyrənəni müxtəlif musiqi üslubları ilə tanış etmək, onun musiqi zövqünü tərbiyə etmək. Bütün yuxarıda dediklərimiz məqalənin aktuallıq kəsb etdiyinə işarədir.

Дж.Ф.Джафарова

СПЕЦИФИКА КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Ключевые слова: *концертмейстер, творчество, педагог, музыкальное мастерство, культура*

В статье анализируются специфические особенности концертмейстерской деятельности, а также знания, способности и умения, которыми он должен обладать. Здесь отмечается, что концертмейстерство считается одним из самых сложных видов профессиональной деятельности среди музыкантов, а также одним из самых трудных видов

музыкального творчества. Концертмейстерская деятельность включает в себя творческую, педагогическую и психологическую функции. Далеко не каждый пианист может быть хорошим аккомпаниатором. А также, чтобы стать хорошим концертмейстером, пианист должен обладать следующими качествами: обладать отличной техникой и тонким музыкальным вкусом. Плохой пианист никогда не станет хорошим аккомпаниатором. Однако даже хороший пианист не сможет добиться высоких результатов в аккомпанементе, пока не овладеет законами ансамблевых взаимоотношений, не разовьет чуткость к партнеру, не почувствует неразрывность и взаимовлияние партий солистов и аккомпанемента. В статье делается вывод о том, что на концертмейстера возлагается ответственная задача — знакомить обучающегося с различными музыкальными стилями и воспитывать у него музыкальный вкус. Все вышесказанное указывает, что статья представляет актуальность.

J.F.Jafarova

THE SPECIFICS OF CONCERTMASTER ACTIVITY

***Key words**: accompanist, creativity, teacher, musical skill, culture*

The article analyzes the specific features of the accompanist's activity, as well as the knowledge, abilities and skills that he must possess. It is noted here that the accompanist work is considered one of the most difficult types of professional activity among musicians, as well as one of the most difficult types of musical creativity. The accompanist's activity includes creative, pedagogical and psychological functions. Not every pianist can be a good accompanist. And also, to become a good accompanist, a pianist must have the following qualities: have excellent technique and a subtle musical taste. A bad pianist will never become a good accompanist. However, even a good pianist will not be able to achieve high results in accompaniment until he masters the laws of ensemble relationships, develops sensitivity to the partner, and feels the continuity and mutual influence of the soloists' and accompaniment's parts. The article concludes that the concertmaster is entrusted with a responsible task - to introduce the learner to various musical styles and to cultivate his musical taste. All of the above indicates that the article is relevant.

Konsertmeysterlik musiqiçilər arasında peşəkar fəaliyyətin ən mürəkkəb növlərindən biri olmaqla yanaşı, musiqi yaradıcılığının ən çətin növlərindən biri hesab olunur. Konsertmeystersiz musiqi və ümumtəhsil məktəbləri, yaradıcılıq sarayları, klublar, musiqi və pedaqoji texnikumlar və ali məktəblər keçinə

bilməz. Heç də hər pianoçu müşayiət etməyi bacarmır. Bu bacarıq xüsusi istedad, yüksək musiqi ustalığı və bədii mədəniyyət tələb edir. Bir çox məşhur bəstəkarlar və solist-pianoçular müşayiətlə məşğul olmuşdular və müşayiətçi-ansamblist kimi çıxış etməyi faydalı hesab edirdilər: S.Raxmaninov, N.Metner, M.Mussorgski, K.İqumnov, A.Qoldenveyzer, S.Rixter, Q.Neyqauz, S.Qinzburq və başqaları.

Konsertmeysterlər üçün bir çox praktiki məsləhətlər Cerald Murun "Müğənni və müşayiətçi" kitabında verilmişdir: "Konsertmeyster instrumentalistlərə partiyalarını öyrənməyə kömək edən, məşğələlərdə və konsertlərdə onları müşayiət edən pianoçudur. Müşayiətçinin fəaliyyəti yalnız konsert işini nəzərdə tutur, konsertmeyster anlayışına isə daha çox şey daxildir: solistlərlə onların partiyalarını öyrənmək, onların ifa keyfiyyətinə nəzarət etmək, onların ifa xüsusiyyətlərini bilmək və çatışmazlıqları düzəltmək üçün çıxış yolu təklif etmək." [2, s.28].

Konsertmeysterin fəaliyyəti yaradıcı, pedaqoji və psixoloji funksiyaları özündə birləşdirir. Yaxşı konsertmeyster olmaq üçün pianoçu aşağıdakı keyfiyyətlərə malik olmalıdır: həm texniki, həm də musiqi cəhətdən fortepianoda yaxşı ifa etməlidir. Pis pianoçu heç vaxt yaxşı müşayiətçi olmayacaq, necə ki, yaxşı pianoçu ansambl münasibətlərinin qanunlarına yiyələnməyincə, partnyora qarşı həssaslıq inkişaf etdirməyincə, solistlərin və müşayiətin partiyalarının ayrılmazlığını və qarşılıqlı təsirini hiss etmədikcə, müşayiətdə yüksək nəticələr əldə etməyəcək. Yaxşı konsertmeysterin ümumi musiqi istedadı olmalıdır: yaxşı musiqi eşitmə qabiliyyəti, təxəyyülü, artistizmi və müəllifin niyyətini təcəssüm etdirmək bacarığı. Konsertmeyster musiqi mətnini tez mənimsəməyi öyrənməlidir, bütün partituranı əhatə etməyi, əsas məqamları daha əhəmiyyətsiz olanlardan ayırd etməyi bacarmalıdır.

Konsertmeysterin fəaliyyətinin əsas hissələrindən birini vokal əsərlər üzərinə iş təşkil edir. Bununla əlaqədar o, öz repertuarını müxtəlif milli məktəblərə mənsub olan aparıcı bəstəkarların bədii cəhətdən yüksək səviyyəli əsərləri ilə zənqinləşdirməlidir. Proqramı tərkib edərkən konsertmeyster əsəri müxtəlif üslub, forma və məzmununa görə seçməlidir. Bu zaman incə bədii zövqüformalaşdıran Qərbi Avropa, Azərbaycan və rus klassik musiqi əsərlərinə xüsusi yer ayırmaq lazımdır. Bu əsərlərdə müşayiət partiyası olduqca ifadəlidir və poetik mətnlə yanaşı melodiya ilə bərabər hüquqa malikdir. Müşayiət partiyası bu əsərlərin bədii obrazının yaranmasında və dinləyiciyə çatdırmasında, həmçinin vokal partiya və poetik mətnə bir dayaq olaraq çıxış edir. Bu prosesdə konsertmeysterin rolu əvəzsizdir.

Konsertmeysterin qarşısına böyük tələblər qoyulur. O aşağıdakı keyfiyyətlərə malik olmalıdır:

– ümumi musiqi istedadına;

– artistizm keyfiyyətinə;

– yaxşı eşitmə qabiliyyətinə və təxəyyülə;
– əsərin obrazını və formasını əhatə etmək bacarığına;
– müəllifin niyyətinin həyata küçirmək bacarığına.

Buna görə də konsertmeyster daima öz ifaçılıq ustalığını təkmilləşdirməlidir, yəni üzdən oxuma, tez, savadlı və şüurlu şəkildə mətni qavrama, yeni əsərlərlə tanış olma, onların üslub məqzini anlama, repertuarını yaratma və yeniləmə bacarıqlarını özündə yetişdirməlidir. Bu bacarıqlar həm sinifdə ifaçılarla öyrənilən əsərlər üzərində iş zamanı, həm də imtahan, müsabiqə və ya konsert tədbirlərində özünü biruzə verir. "Konsertmeyster işinin mahiyyəti ifaçını çıxışlara hazırlamaqdan ibarətdir və bir növ pedaqoji işə bənzəyir." [4, s.10].

Konsertmeyster fəaliyyəti aşağıdakı elementlərdən ibarətdir:

I. *Üzdən oxuma.* Müxtəlif üslublu və formalı əsərləriüzdən oxumaq, notlarda təcəssüm olunan səslərin mənasını, onların bütövün quruluşundakı rolunu başa düşmək, yəni öz ifaçılıq təcrübəsinə əsaslanıb, musiqi əsərini dəqiq ifa etmək, onun bədii obrazını açıqlamaq bacarığı müəllimin fəaliyyətində böyük əhəmiyyət kəsb edir. Notu üzdən oxuma prosesini iki mərhələyə ayırmaq olar: alətsiz oxuma (eşitmə vasitəsilə) və alətin müşayiətilə (oxuma-ifa). Konsertmeyserin notu üzdən oxumada qarşısına qoyulduğu vəzifələrin özünəməxsus cəhətləri var. Üçxətli və çoxxətli partituranı üzdən oxuyan mütləq solisti, ansamblı və ya xoru görüb və eşidib diqqət edərək, öz ifasını onlara görə uyğunlaşdırmalıdır. Konsertmeyster ifaçının niyyətini (fikirlərini) cəld və dəqiqliklə dəstəkləyərək onunla birgə əsərin vahid konsepsiyasını yaratmalı, kulminasiya məqamında da dəstəkləməli, bununla bərabər gözəçarpmadan solistin həssas köməkçisi olmalıdı

II. *Transpozisiya.* Müəllim vokal əsərlərini kvarta çərçivəsində, xor əsərlərini yarım və 1 ton yuxarı və aşağı transpozisiya etməyi bacarmalıdır. Transpozisiya – konsertmeyster ifaçılığının mütləq vərdişlərindən biridir. Professional təcrübədə musiqi müəllimləri çox vaxt vokal və xor əsərlərinin müşayiətində transpozisiyaya müraciət edirlər. İfaçılar hətdən müvafiq tələblərə uyğun olan səs diapazonuna malik olmadığından, onlara ifada çətinlik törədən ilkin, orjinal tonallıqda olan əsərin transpozisiyası lazım gəlir.

III. *Müşayiət qurma.* Konsertmeyster melodiyaya eşitmə vasitəsilə müşayiət qurmağı bacarmalıdır. Notsuz müşayiət etmə –yaradıcı prosesdir və burada konsertmeyster fakturanın öz şəxsi variantını yaradır. Bu da təbii olaraq müstəqil musiqili-yaradıcı yanaşmanı tələb edir. Bu məsələləri öyrənən gələcək musiqi müəllimləri pedaqoji prosesdə əlda etdikləri bilik və bacarığları səmərəli istifadə edə bilərlər.

Konsertmeysterlik fəaliyyətini həyata keçirmək üçün aşağıdakı bilik və bacarıqlar tələb olunur:

- müşayiəti ifa edərkən solistin partiyasını təsəvvür etmək, onun təfsirinin (traktovkasının) fərdi orijinallığını qabaqcadan tutmaq, bütün ifaçılıq vasitələri ilə onun ən parlaq ifadəsinə kömək etmək;
- ansamblda ifa bacarığına malik olmaq;
- vokalın əsasları (səsin quruluşu, oxu nəfəsi, artikulyasiya, nüanslar) haqqında biliklərə sahib olmaq;
- çox ayıq və həssas olmaq ki, lazım olanda tez sözləri xatırlatmaq, lazımi vaxtda tempi, əhval-ruhiyyəni, xarakteri kompensasiya etmək, həmçinin lazım gəldikdə melodiyanı dinləyicilərə hiss etdirmədən ifa etmək;
- musiqini dinləmə üçün məktəb repertuarına daxil olan repertuarın ifa spesifikasını bilmək (əsərlərin epizodlarını, fraqmentlərini çalmaq) bacarığı.
- orta çətinlikdə olan musiqi mətnini kvarta daxilində transpozisiya etmək bacarığı.

Sadə romansların müşayiətini transpozisiya edərkən heç də onun bütün fakturasını ifa etmək lazım deyil, əsas komponentləri seçməyi bacarmaq lazımdır. Harmonik əsası, ritmik quruluşu və bas xəttinin mütləq qoruyub saxlayarkən bir qədər sərbəstliyə icazə verilir. Düzgün transpozisiya üçün əsas şərt parçanın yeni tonallıqda zehni reproduksiyasıdır. Yarım tona transpozisiya zamanı digər açar işarələrini zehni olaraq qeyd etmək kifayətdir. Transpozisiya bacarıqlarının təlimi aşağıdakı ardıcıllıqla həyata keçirilir: əvvəlcə artırılmış prima, sonra kiçik və böyük sekunda, sonra tersiya üçün. Tersiya yuxarı transpozisiya edərkən, sanki kaman açarının bütün notları bas açarında iki oktava yuxarı yazılmış kimi oxunur. Tersiya aşağı transpozisiya etdikdə, bas açarındakı bütün notlar sanki iki oktava yuxarı kaman açarında yazılmış kimi oxunur.

Üzdən oxuma zamanıkonsertmeysterin vəzifələri, solistin (və ya xorun) mövcudluğunu nəzərə alaraq, özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir. Konsert-meyster solisti (və ya xoru) tez və dəqiq dəstəkləməli, əsərin ifası üçün vahid konsepsiya yaratmalı, kulminasiyalarda dəstək olmalı, lakin həssas və həmişə gözə çarpmayan köməkçi olaraq qalmalıdır. Bu bacarıqların inkişafı yaxşı ritm hissi və ansamblın bütün üzvləri üçün eyni olan ritmik pulsasiya hissi ilə mümkündür. Eyni zamanda, iştirakçılar (trio, kvartet və s. ansambllar, məktəb xoru və ya orkestri) nə qədər çox olarsa, müşayiətçi dirijor funksiyasını öz üzərinə götürərək ansamblın təşkilatçısı kimi çıxış edir.

Müşayiəti üzdən cəld və səlis oxumaq üçün müəllim müxtəlif növ fortepiano fakturasını ifa etməyi mükəmməl bacarmalıdır. Vokal partiyanı ehtiva edən müşayiət xüsusi diqqət tələb edir, çünki solistin vokal partiyasının azad interpretasiyasını nəzərə almaq lazımdır.

Konsertmeyster müxtəlif üslublu musiqini hiss etmək üçün böyük musiqi repertuarı toplamalıdır. Yaxşı konsertmeyster yeni musiqi öyrənməyə, müəyyən bəstəkarların notları ilə tanış olmağa, onları səs yazılarında və konsertlərdə dinləməyə maraq göstərməlidir. Konsertmeysterin çalğısının özəlliyi ondan ibarətdir ki, o, solist yox, musiqi aksiyasının iştirakçılarından biri, üstəlik, ikinci planın iştirakçısı olmaqda məna və həzz tapmalıdır. Pianoçu-solist öz yaradıcı fərdiliyini ifadə etməkdə tam sərbəstliyə malikdir, konsertmeyster isə solistin və ya ifaçılar qrupunun, xorun ifa tərzinə uyğunlaşmalıdır.

Konsertmeyster bir sıra müsbət psixoloji keyfiyyətlərə malik olmalıdır. Onun diqqəti çoxqatlı olmalıdır, çünki o, diqqətini təkcə öz iki əli arasında paylaşdırmalı deyil, həm də solistin, xorun,yəni baş qəhrəmanın özünə aid etməlidir.

Eşitmədiqqəti ansambl musiqisinin yaradılmasının əsasını təşkil edən səs balansı ilə məşğul olur: barmaqların nə və necə etməsi vacibdir.

Ansambl diqqəti musiqi ideyasının vəhdətinin təcəssümünü izləyir. Belə bir diqqət gərginliyi fiziki və əqli qüvvələrin böyük xərclənməsini tələb edir.

Konsertmeyster fəaliyyətini peşəkar səviyyədə yerinə yetirmək üçün mobillik, hərəkətlilik, reaksiya sürəti çox vacibdir. Müəllim ifasını dayandırmadan vokalçı və ya xora musiqi mətnini xatırlatmaq,onların temp cəhətdən vaxtında tuta bilmək və əsəri məntiqi sonluğa çatdırmağa borcludur. İradə və özünə nəzarət konsertmeyster üçün vacib keyfiyyətlərdir. Musiqi problemləri yarandıqda, o, dəqiq bilməlidir ki, nə dayanmaq, nə də səhvləri düzəltmək yolverilməzdir, həmçininüz mimikası və ya jestlərlə qıcıqlandığını ifadə etmək də olmaz.

Təhsil müəssisələrində işləyən konsertmeyterin funksiyaları əsasən pedaqoji xarakter daşıyır, çünki onlar tez-tez yeni repertuarın öyrənilməsinə, tələbələrin ifasında intonasiya dəqiqliyi və digər incəlikləri baxımından korrektəsinə (düzəlişinə) xidmət edir. Konsertmeyster işinin bu pedaqoji tərəfi spesefik bacarıq və bilikləri, pedaqoji intuisiyanı və nəzakəti tələb edir. Konsertmeysterfəaliyyətində onun daxili eşitmə qabiliyyətinin rolu artır. N.Kryuçkov haqlı olaraq qeyd edir: "Müğənninin intonasiyasında sarsılmaz səs meyarının qiymətini almaq üçün konsertmeysterin intonasiyanı fikrində zehni təsəvvürü çox güclü olmalıdır." [1, s. 36].

İfaya başlayanda konsertmeyster çox qabağı görməli və eşitməlidir ki, real səslənmə not mətninin vizual və daxili qavrayışı arxasınca getsin. Vokalçı ilə işləyərkən konsertmeyster musiqili-poetik mətnin daxilinə, dərinliklərinə varmalıdır, çünki vokal əsərinin emosional və obrazlı məzmunu təkcə musiqi vasitəsilə deyil, həm də söz vasitəsilə açılır. Müşayiətin kobud gürultulu səsi vokalisti "forsirovka" adlanan nöqsana duçar olmasına səbəb olur. Pianonun yumşaq "oxuması" solisti qışqırtılı oxumadan ayıraraq düzgün səs axıcılığına öyrədir. Konsertmeyster müəllimin rəhbərliyi altında müğənniyə mahnı və ya

romans boyunca səsin gücünü düzgün paylaşdırmağı öyrədir. Tədrisə yeni başlayan vokalçı üçün *piano* oxumaq çətindir, həm dayaqlı nəfəslə, həm də pianoda oxumaq çətindir. Vokalçının tipik bir səhvi – çox vaxt vurğusuz olması tələb olunan sözün və ya cümlənin son hecasını forte ilə oxumaqdır.

Nəticə. Beləliklə, konsertmeysterə məsuliyyətli bir vəzifə həvalə olunur – öyrənəni müxtəlif musiqi üslubları ilə tanış etmək, onun musiqi zövqünü tərbiyə etmək. Vokalçı ilə yaradıcı, işlək əlaqə qurmaq asan deyil, lakin insani və mənəvi təmas lazımdır. Konsertmeyster ilə işləmək üçün tam etibar tələb olunur. Solist üçün konsertmeyster yaradıcı işinin sirdaşı, köməkçisi, dostu, məsləhətçisi, məşqçisi və müəllimidir. Heç də hər bir konsertmester belə bir mövqeyi qazanmaq nəsib olmur. O, möhkəm biliklərin nüfuzu, yaradıcı təmkinin, iradənin, əzmkarlığın, solistlərlə birgə işdə və özünün musiqi təkmilləşdirməsində arzu olunan bədii nəticələrin əldə edilməsində məsuliyyətin nəticəsi kimi qazanılır.

ƏDƏBİYYAT

1. Крючков Н. Искусство аккомпанемента как предмет обучения. Москва: “Музыка”, 1961, 72 с.
2. Мур Джеральд. Певец и аккомпаниатор. Москва: Радуга, 1987, 432 с.
3. Садырханова К.Р. Роль концертмейстера-пианиста в профессиональном становлении солистов. Автореферат дис. на соискание уч. ст. доктора философии по искусствоведению. Баку, 2010, 28 с.
4. Садырханова К.Р. Искусство концертмейстерского мастерства в музыкальной культуре Азербайджана. / Учебное пособие, Баку, 2015, 110 с.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 30.03.2025
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 10.05.2025
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 27.05.2025
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru Kəmalə İsmayılova
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.